

Byordning och Vite upprättad i Edenberga By den 2. Mars 1849.

§ 1.

Om val af Ordningsmän, och om byasammanträden.

- 1° Årligen den 1te Maj skola alla Byemännen sammanträda på ställe, som af Ordningssmannen anvisas, för att sig emellan välja Ordningsmän och Besittare för kommande året; hvilka äga sammankalla Byemännen, när så fordras, och med dem rådgöra om allt hvad byen angå kan. Och som byen är indeldt i Tvenne Rotar; skall en Ordningsman och en Besittare i hvarje rote tillsättas.
- 2° Med undantag af samlingen den 1te Maj hvarje år, och när Byvägar och flygsandsstängsel skola Synas; samlas hvarje rote särskildt hos sin Ordningsman, eller å af honom anvist ställe; Dock om nödwändigheten sådant kräfver, äga Ordningsmännen efter öfverläggning dem emellan, när som helst sammankalla båda rotarne på ett ställe till gemensam öfverläggning.
- 3° Wid sammankomsten den 1te Maj skola alla Åboarne, så framt ej la-

ga hinder möter, sig personligen infinna, emedan då Ovilkorligen förekommer: flygsandsstängselsyn, Wal af Ordningmän och besittare, böternes betalande, och granskning af de redovisningar afträdande Ordningmännen till de tillträdande aflemna. Wid wägsyn skall hvar och en, antingen sjelf eller genom serskildt bud sig infinna. Wid andra samlingar må den ene Åboen, på anmodan, svara för den andra, såwida ej i samlingsbudet uttryckligen annorlunda föreskrifves. Ej må någon svara för annan då penninge sammanskott är ifråga, med mindre han utlägger för honom hans andel, så vida om sammanskottet i samlingsbudet är omnämndt.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 40 När samling skall ske, skola Ordningmännen hvar i sin rote skrifteligt bud utskicka; hvari skall wara utsatt: hvar samlingen skall ske, när den skall ske, och hvad den skall wara om. Kallelsen afsändes man från man i hela roten, och den som förhåller honom öfver en half timma, böter sedan En skilling för hvarje half-timma till dess Tolf timmar förbigångne äro, om budet så länge försummas; efter hvilken tid plikten, som då uppgår till Tjugufyra skillingar, icke widare upphöjes, utan budet anses såsom nedlagt, och nämnde Böter derföre betalas.
- 50 Om någon blifver från samlingen bortta sedan han, på sätt i näst föregående punkt stadgadt är, blifvit af Ordningmannen kallad, och sig ej på sätt

3.dje punkten föreskrifver, infinner; skall han derföre böta Åtta skillingar såvida han ej är sjuk eller förre budets ankomst i ärende bortrest, eller ock genom annat laga förfall hindrad från inställelsen. Den, som under samlingen sig inställer, men drögt mer än en timma utöfver den i Kallelsen bestämda tiden; skall såsom försent ankommen, derföre böta Fyra skillingar.

6o Skulle någon gång samling så hastigt påkomma, att Ordningssmannen anser sig nödsakad ålägga Byemännen, att genast samlas; skall hvar och en gå till samling så fort budet påkommer och genast, wid Åtta skillingars vite, afsända kallelsen till wederbörande Granne. Kommer någon senare till sådan samling än den efter honom fått bud, pliktar derföre Två skillingar.

7o Om någon wid samlingar brukar oanständiga ord eller utgjuter eder, och sådant sker i onska och Wredesmod, pliktar han derföre Tjugufyra skillingar.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

§ 2

Om Gårdsgårdars widmakthållande och om kreaturs ohägn.

1o När någon will hafva redan stängde Gårdsgårdar iståndsätte der brister finnas skall han derom tillsäga den der Gårdsgården äger, hvilken inom fjorton dagar derefter, skall hafva densamma i fredgildt skick satt, wid

äfventyr att wid Syn, den Ordningsman och besittare på anmodan böra i närvaro af den som äger Gårdsgårdarne och den som jord derintill äger, förrätta, böta En skilling för hvarje famn som bristfällig synes samt inom Åtta dagar derefter hafva iståndsatt det bristfälliga, då ny Syn, om så begäres, anställles och plikten fördubblas för hvad som då brister, samt jordägaren har rättighet att genom lega på den försumliges bekostnad låta allt ogjordt efter Synemännens föreskrift verkställa. Om det åsämjer två eller flera att hafva sina ägor samfäldt; beror det serskildt öfverenskommelse dem emellan. Om någon will hafva anlagdt Gårdsgård der sådan är upptagen och ännu ej stängd, uppsäga, enligt Landtmäterihandlingarne, Ett år förut; hvarefter Syn, på sätt ofvan är stadgadt, kommer att förrättas, och det ogjorda, om sådant finnes, för lega verkställas.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

- 29 Kommer Kreatur på andras ägor wid hvad årstid som helst, skall den desamma eger, ehvad Gårdsgård finnes eller ej, första gången betala skadan, andra och följande gånger utom skadeersättning plikta: för hvarje Häst eller fäkreatur Fyra skillingar och för hvarje Får fyra runstycken. Är Gårdsgård, hvarå Syn det året är hållen, bristfällig och

har skullden till Kreaturens inkomst;ansvare den som desamma eger för såwäls skadan som böterne i stället för den der kreaturen eger.Är det honom som Gärdsgård eger så långt förut kunnigt att hål å hans Gärdsgård finnes,att desamma kunnat wara lagade,men sådant ej blifvit gjort; skall han om kreatur inkommer,utom skadeersättning,böta dubbelt emot hvad ofvan är stadgadt.Har någon weterligen ovanda kreatur som bryta ned eller öfvergå fredgillda gärdsgårdar;skall äfven den,utom skadestånd,böta dubbelt om kreaturen på andras ägor komma.Kommer kreatur på andras ägor genom Grind,som af wägfärande blifvit uppstängd;skall den som kreaturen eger endast betala skadan ehvad det sker en eller flere gånger.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

- 30 Kommer Gäss på andras ägor emellan den 30de April och den 1ta October; pliktas för hvarje Gäss En skilling:under öfriga tiden af året pliktas fyra runstycken;och i begge fallen ersättes skadan.
- 40 Kommer Wädur på andras ägor under tiden emellan den 10de September och Nyår;pliktas för hvarje Wädur Fyra skillingar hvar gång.
- 50 Kommer Svin på andras ägor vid hvad årstid som helst;pliktas derföre Fyra skillingar för hvardtdera hvarje gång,och skadan ersättes.

§ 3

Om sjelfswäld, och ohägn som derigenom uppkommer

- 1° Om någon Grind, af den som kreatur derintill släpper, blifver upplåten i afsigt att hans kreatur skola på andras ägor komma och sådant warder funnit; skall han för uppstängande af grinden böta Sexton skillingar, och om Kreatur inkomma betala skadan samt böta för häst- eller fäkkreatur Tolf för Svin fyra för får och Gäss Två skillingar, för hvarje Kreatur.
- 2° Lägger någon Wäg eller gångstige öfver en annans Gärdsgård, Äng eller Åker, så framt han icke hafver egarens tillåtelse; plikte Sexton skillingar.
- 3° Hugger någon träd eller med knif afskär qvistar på en annans ägor, plikte En Riksdaler.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

§ 4

Om hara Syn årligen skall hållas å Eldstäder, flygsandsstängsel och Byvägar.

- 1° Sex gånger om året skola Ordningsmän och besittare hvar i sin Rote

Syna alla i Byen befintelige Eldstäder; och skall den som icke efter minst Två dagar förut gånget skrifteligt bud, har sina eldstäder rensade för Sot, plikta Åtta skillingar Banco.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 20 Wid årliga allmänna sammankomsten den 1te Maj, skall Syn af samtliga byemännen förrättas å flygsandsstängseln wid planteringen; då hvar och en som icke har sin tilldelata stängsel i fredgildt skick, pliktar En skilling för hvarje famn som bristfällig synes och inom Åtta dagar derefter fullgör det bristfälliga. Åttonde dagen skola Ordningmännen skola Ordningmännen och besittarne syna stängseln ånyo; den som då icke fullgjort hvad honom wid första synen ålades, skall för det uraktlåtna plikta dubbelt emot förra gången, och skola Ordningmännen genast genom lega på den försumliges bekostnad låta verkställa stängningen.

398

- 30 Byewägarne skola efter skedd delning istånd hållas med dikning och grusläggning efter den wid laga skiftet uttagna bredden; och skall Syn, som förrättas med en person från hvarje ställe i hela Byn, årligen å dem hållas wid midsommarstiden å dag som Ordningmännen bestämma och byemännen genom skrifteligt bud minst fjorton dagar förut kun-

göra: Den som då icke har sina Wägar i försvarligt skick, pliktar hvad skälighet synes och Ordningmän och Besittare wid yppad tvist bestämma. Hvad till wägarnes lagning wid denna Syn bestämmes, skall inom fjorton dagar derefter wara iståndsatt, då det åligger Ordningmän och besittare anställa ny Syn, utan att de öfrige åboarne äro skyldige att wara tillstädes; och den som ej fullgjordt hvad han wid förra Synen blifvit ålagd, skall böta dubbelt för hvad som brister; och Ordningmännen förfara med lagningen såsom om bristen å flygsandsstängseln i näst föregående punkt är nämt. - Ehuru den som ej sjelf har tillfälle att komma till wägsyn, får skicka annan i sitt ställe; får ingen sända barn under femton år till Wägsyns förrättande: Gör det någon plikte som uteblifvande.

40 Hvad i första paragrafens 5te punkt, om ansvar för den som kommer försent till samling eller derifrån uteblir stadgadt är; skall äfven lämpas till sammankomster för Syner; äfvensom det i samma paragrafs 4de punkt för försummande af samlingsbud stadgade ansvar, skall gälla för alla skriftliga bud dem Ordningmännen utskicka.

Om Ordningsmännens skyldighet och ansvar

1ta Ordningsmännen ware skyldige att fullgöra allt hvad dem enligt denna byordning åligger utan ersättning, samt att föra förteckning öfver de bötor och andra inkomster eller utgifter som bykassan, dem de hvar i sin Rote förvalta - tillkomma, eller deraf utgå skola och redovisning hvarje år derföre den 1. Maj till byemännen öfverlemnna, då nya Ordningsmän tillsättas, hvilka Redovisningen efter det den blifvit af byemännen granskad, emottaga jemte den kassa som då är i behåll och för kommande året förvalta.

2o Dölja Ordningsmännen något som emot denna byordning blifvit dem kunnigt, eller i något afseende neka fullgöra sin skyldighet härefter; skall den det gör såwida icke laga förfall hindrar honom, plikta Trettio två skillingar.

Om böternes uttagande och användning.

1o Bötorne, som efter denna Byordning tillfalla, räknas alla i Banco, och skola årligen den förste Maj till afträdande Ordningsmännen betalas,

för att till byens gemensamma nytta användas.

2o

Skulle någon treskas och icke Willa bötorne efter denna byorning betala;ega Ordningsmännen gemensamt eller hvar i sin Rote med Besittarnes biträde, dem genom pantning genast uttaga, och panten genom Auction å bysamling försälja, då Ordningsmän och besittare få äfven uttaga betalning för sina derom påkommande besvär.

Å denna öfverenskommelse såsom syftande på sämja och enighet i byen; anhålles om Härads Rättens stadfästelse.

Edenberga å dag som ofvan.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

No 1

Pehr Nilsson

Nils Petter Olsson

No 2

Jöns Lars Son

No 3

Andreas Christianson

No 4

Lars Assers Son

Pehr Nilsson

Jöns Assers son

No 5

121

Hans Carlsson
Pehr Knut son

Anders Håkansson
Sven Bengtson

398

Nils svens son

Nels Anderson

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hans Olsson

Johanes Tuvasson

Nels Pehr son

No 6
No 7
Carl Nils son

Jöns Assersson

Sven Ols son

Nils Jönsson

Erlan Jonasson

Jöns Nils son

Hans Jonasson

No 8
No 9
No 10
No 11
No 12
Påhl Pehrson

No 217

År 1849. den 14. December, wid Höks Härads Laga Höste Ting i
Tjärby blef denna Byordning till framtida efterrättelse
faststald; Betygar,

På Härads Rättens vägnar,

Dan. Fehrman.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

No 4

Swen Pehrson

1865

Nils Markohoff (?)

No 9 år 1866

Ström, född 1842, som under hela sin lefnad bott vid Roslätt i Svedala socken, berättar:

398

Vid Aggarps källa var det egentligen tre källor, som var satta med bräder för att de inte skulle falla ihop. En af källorna torkades sen bort. Stora poppelpilar stod rundtomkring dem. Midsommarafton kom man dit på eftermiddagen och samlades vid källan och kastade pengar i den. Sen dansade man mellan de två vägarna som går emot byen och nummer åtta, men majstång kommer jag inte ihåg att de hade där.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Det var vanligt förr i världen att man röka folk, när de var sjuka. En man i Alstad, som hette Kristen Larsson, reste omkring och röka dem. Han lade eld på ett lerfat och rökelse på det, och så körde han rundt med det öfver den som var sjuk. Han röka hos mig en gång, för jag hade en tös, som var dålig i knäet. Först hade läkare skurit i det, men det blef inte bra, och så tog jag hit kvacksalvare som botade det. Där var en kvinna som reste ner till Kristen Larsson och bad honom resa hit. Han sa, hon ska få rökelse med sig och röka henne när hon är som sämst, och det var alltid vid midnattstid. Sen kom han själf hit

och sa: "Har det gått genom helt skinn in, ska det genom helt skinn ut". Det var åtta dagar före midsommar, och då smorde han hela hennes ben med olja. Hon sparkade för det sved, men han sa bara: "Sparka du, svulsten ska gå veck." Läkaren sade att det var tuberkler, men det sade kvacksalvaren att det inte var. Friherrinnan på Roslätt sade, att det blir galet, och det blir aldrig bra, men åtta dar efter att han hade rökat och smort henne, kunde man inte se hvilket knä hon hade haft ondt i, och midsommarafton sprang hon och lekte med de andra gluttarna vid Roslätt, och hon har varit bra i benet sen.

Ellakors bar de som inte kunde bli fria från sjukdom.

Korn sådde man när det svarta tjörnet var hvitt. Då var det hög tid.

Om julen tog man märke för väderleken. Så som juldagen var så skulle januari bli, som annandag jul februari, som tredjedag jul mars och sen på samma sätt, så hvar dag om julen hade sin månad.

Regnar det på Petri Fång blir det regn hela hösten och om det regnar på 7 Sofvare, blir det regn i sju veckor.

398

Vid juletid brukade ungdomarna komma tillsammans till små julagillen med julelekar.

Påskastua var ett gille vid påsktiden, som töserna bjöd drängarna på. Det vankades då kaffe och kagor och brännevin. Man dansade och gjorde sig glad. Påskastua hölls hos en torpare ett år och hos en annan nästa o. s. v.

X Efter arbetet på Valborgemässsoafton klädde vi oss i skattefallsböjsor och söndagströja, och sen gick vi och sjöng in maj. Vi brukade börja på herregården, och där sjöng vi för baronen en majvisa, men den kommer jag inte ihåg. Baronen höll det inte för någonting om vi inte sjöng en psalmvers efter och vi sjöng då "Välsigna årets gröda, och vattna du vårt land, Gif oss nödtorftig föda, Välsigna sjö och strand, Af himlens djupa fetma, bespisa du vår jord". Sen fick vi traktering, en kanna brännvin och löfte om att få 3 kannor brännvin och 2 fot malt till majgillet. Sen gick vi till de andra gårdarna på godset

och sjöng in maj och ibland gick vi ända ner till Svedala by till prosten med ibland. Vi brukade få hönsägg, kakor, brännvin och pengar. När vi hade gått öfver alla gårdarna, gick vi till en torpare och lagade ägg och åt och drack till långt fram på morgonen. Det hände ibland att vi inte hade slut på sången förrän fram vid femtiden. Det mesta af brännvinet och det andra sparade vi till majgillet. Den första maj var vi alltid i arbete.

398

Majgillet hade vi vid pingsten, när åkrarna hade tillsåts. Gårdens arbetsfolk blef fria vid middagstiden. Sen var det dans hos någon torpare och det brännvin och öl och annat, som drängarna hade sjungit ihop Valborgsmässoafton förtärdes.

Brännvin fick hvem som helst bränna när jag var ung, och då brände man i nästan hvarenda gård. På Roslätt satte vi pantofflar i en hel vång, och det som inte dracks vid gården såldes till Malmö. När man köpte brännvin vid gårdarna kostade en kanna en krona ungefär och ett halfstop 12 skilling. Om någon glutt varit på en gård och köpt brännvin, men där inte hade blifvit bjuden på smörmad, så köpte man aldrig brännvin där mer.

Carl Werler, född 1854 på Roslätt, Svedala socken,
där han sedan dess varit bosatt och varit arbetare vid gården,
berättar:

398

På Roslätt fanns nio husmän. Det var sådana som brukade ställena under gården. Arrendeavgifterna betalades med dagsverken vid gården. Den husman, som hade ett ställe med två hästar, fick hålla en karl vid hofgården fyra dagar i veckan, den som hade ett par hästar en karl två dagar och den som bara hade ett koställe en karl en dag i veckan. Detta arbetsfolk var ofta torparens egna söner, och husmannen fick själf aflöna dem, likaså pågar och töser, som han emellanåt skulle hålla vid herregården för att vakta, luka, räfsa ängar rena från löf om våren, hjälpa till med slåttern om hösten och plocka pantofflor och sådant. En påg hade i lön 30 kronor om året och en tös 15. Dagen efter söndagen efter midsommar skulle vid Roslätt alltid gräset på de stora ängarna Gidaslätten, Roelyckan och Fyrkanterna slås. Till dess hade man gömt det brännvin, som man köpte för spelemanspengarna från dansen dagen innan. Arbetsfolket,

fruntimmer också, som ref och strängade, samlades vid Lars-
nelsahejdan med mad och mera brännevin med sig klockan 2
på morgonen. Det var bäst att hugga tidigt på morgonen, när
daggen satt på, för då gick gräset lättare af. Hvar och en läm-
nade förmannen en kanna brännevin, som han skulle förvara tills
det behöfdes. Så började man hugga och förmannen tittade efter,
så att gräset blef ordentligt afhugget. Var det någon som inte
högg ordentligt fick han böta en kanna brännevin och fick inte
hugga mera. Vid 4- 5- tiden på morgonen höll man frukost, och
då delade förmannen ut brännevinet, så att alla fick lika många
supar hvar. Vid sextiden började man hugga igen, och då var spe-
lemannen med sin fejla där. Han gick i teten för dem som högg,
och de sjöng med musiken. Fram på förmiddagen var man färdig
med arbetet och sen dansades det och dracks brännevin hela ef-
termiddagen. Till den tillställningen brukade baronen lämna 2
kannor brännevin och en tunna öl. Allt hoveri vid Roslätt blef
slut 1880.

Jag exarcerade i 14 dagar på Tvädörre. Svedala-

pågarna brukade få skjuts dit. Det behöfdes också, för man hade en farlig hop mad med sig. Jag var då i tjänst hos baronen och fick skjuts af honom, och jag hade med mig ett halft fåralår, en half ost, spegefläsk, flera skålpund smör och bröd. Så slapp vi äta kronans mat, och det var ärter och fläsk hvarenda middag och gröt hvarenda kväll. Vattnet till kronans mat tog de i en mosse, som var full med poggesspy. När vi så hade legat där en vecka kom föräldrar och syskon och hälsade på och hade stora matknyten med sig till sina pågar. Ibland kunde de inte äta upp all maten, och då gaf de det åt de indelta soldaterna. Exercisen var alltid undanstökad till midsommar. Vi brukade sjunga en visa:

Maj den tjugofemte

så ryckte vi på heden in,

där fick vi fjorton dagar,

sien så reste vi hem

ti mången trogen vän,

som sidder hemma å längtar

så mången enslig kväll.

Om någon lyster veta

om provianten, som vi får,

så ä de ankarstockar,

som kronan oss består.

Sen får vi ärter, kött och fläsk

och kanske någon annan rätt

Baronen höll en skola, som låg uppe i Västertokulla, och skolemästare till barnen på godset. Vi började någon gång i oktober månad och slutade med examen i vanliga fall den 24 april. Ville man sluta förr, så gick det mycket väl för sig t. ex. om man skulle vara vutepåg, för då började man i mars att ta hand om svin och får och gäss. Hade husmännen inte råd att hålla sina barn i skolan, så blef det ingen skolgång af. Man läste biblisk historia och förklaringen. Historien läste man också, och då började man med nya tidens historia, för den ansågs vara viktigast. Man gick i skolan en 8,9 timmar hvar dag, men det var inte så noga om man var borta en åtta dagar i sträck. Lärare var Ola Hansson. Han hade aldrig lest, men han var lite försigkommen.

398

På 1850-60- talet hade en statkarl 30 kronor om året och naturafärmåner, däribland halfva året en kanna brännevin i månaden och den andra hälften af året ett stop i månaden. När säden var skördad sysselsattes sju man med

tröskning med slaga i tre á fyra månader. Dagens arbete började vid tre-fyrtiden på morgonen. Frukost var det mellan half sju och sju, middag 12-1. Många gånger slutade arbetet inte förrän vid niotiden på kvällen, och då fick vi kvällsmat. Meaftan hölls mellan half fem och fem på eftermiddagen. Middagsmåltiderna brukade bestå af: måndag och tisdag-soppa och kött, onsdag-sill och pantoffler och kokt dricka, torsdag och fredag-ärter och fläsk eller bruna bönor och kokt mjölk, söndag-gräarter och kornvälling.

Varulven är en människa, som genom trolleri i bland förvandlas till en hund. Han försöker att komma åt foster för att så bli befriad. Jag kände en, som alltid var rifven i ansiktet och strök omkring här på 1870-talet. Han var säkert en varulf. Genom rännstenshållet till köken försöker de att taga sig in.

Lite norr om Yddingen ligger där en stor backe, som de kallar Basbjer. En gång för längesen tvis-

tade Torup och Roslätt om äganderätten till denna backe.
Tolf nämndemän kom och tittade på backen, och sen for de
till tinget och skulle beediga äganderätten. De ansåg att
backen tillhörde Torup, och de svor på, att när de stod på
backen, så hade de stått på Torups jord. Den ene var vill-
rådig och lät bli att svärja. Nu bar det sig inte bättre
än att folk hade lagt af Roslätts jord i nämndemännens
stöflar, innan de hade gått upp på Basbjer. De hade således
svurit falskt alla elfva. Efter deras död gick de igen,
och folk säger, att de går uppe på Basbjer och de går där
ännu.

Jöns Andersson, född 1847 i Norreskog, Svedala socken, där han alltid bott och varit husman och arbetare under Bökebergs-slätt samt senare träskoman, berättar :

Korn sådde man, när tjörnet blommade, och den som sådde innan fick dåligt korn.

Om julen tog man märke för väderleken under det kommande året, så att juladag föreställde januari, annandag jul februari och sen på det viset för alla tolf månaderna.

Till julen bakade man mycket förr i världen, och alla tjänare fick hvar sin julahög - fina kafringar, en half snes pläta och ett stycke sylta fick man hvarje högtidskväll. Julakaga var en sorts möllesiktadt bröd som man fick bara en gång på året, och det användes till brännvinsbröd under julen, Drängarna gaf nästan alltid färekvinnorna sitt julabröd, Så bryggdes öl till julen, man slakta en gris och stöpte ljus, men det gjorde man när fåren slaktades vid mickelsdagstid. Alla arbeten skulle vara färdiga till julafton, då gården sopades, och klockan tre på eftermiddagen blef man fri.

Julgran hade man aldrig, när jag var påg, men man brukade

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

sätta ut julkärfvar.

Julafton klockan åtta på kvällen fick man fisk, pantoffler gröt och brännvin, juladag sylta och gröt till middagen.

När man hade ätit julafton, sköt man utanför med bössa och vände bakfram på en hel del inne i stallet.

398

Julelekar hade man också Fria på narrie, Sy sko ti kungen, då hand man två stycken om benen, och så fick di springa, Läsa sål å hufvudet.

X I Holmeja sjöng man maj på Valborgsmässoafton. Visan kommer jag inte ihåg mer än :

Ett annat år vi komma igen,

då står där en säng ve plans ben.

Drängarna fick ägg och brännvin där de sjöng, och sen samlades de på ett ställe och kokte ägg och åt.

Till pingst hade vi dans, och då åts resten af äggen. Man bakade dem till äggakaga.

På midsommaren hade vi majstång vid Bökebergs gård. Godsets drängar skar björkeris, och piorna band kransar och kronor, och alla köpte ihop pioner till dem och hvita snöbollar. Den som inte

band krona skulle binda fyra kransar i stället. På midsommaraf-
tons eftermiddag var folket vid gården fritt och reste stängen.
Piorna hade bryggt öl, och så fick man brännvin och smör och bröd
och så var det dans inte bara midsommaraf-
ton utan midsommardag
och söndagen efter midsommar med, och då vältes stängen, och då
drack man det sista af brännvinet.

398

Den som gick i tjänst på den tiden skulle alltid bjuda väl-
komst, och det var en kanna brännvin.

Då hade vi hoveri på Bökeberg, och det var trefligt. När det
var höst skulle dräng, mellandräng påg och tös vara vid hofgår-
den, så det var bara far och mor, som var hemma. Varje gård hade
sitt område att hugga.

I Svedala brukade man slå katten ur tunnan, och man hade sam-
ma katt i flera år i sträck, och i Svedala tog man ringarna. En
af ringarna var märkt, och den som tog den blef kung, men närhan
hade tagit ringen, skulle han inte säga det utan ett tu tre rida
till gillesstället. Kom han dit utan att de andra red fatt honom,
blef han inte kung, utan då valde man en.

Stål satte man i sädrussarna och kors på portarna skärtorsdag.

Vid Defvulstorp kommer jag ihåg, att de satte kvastar vid dräng-
huset, och så sa man att drängarna hade varit i Blåkulla.

Skogsnuvan var allmän förr.

Rackaren var oärlig, han kom aldrig längre än till stueda-
ren, men det är nog en tjugo trettio år sen.

När drottning Margareta ramlade af hästen, var det en hund
vid kyrkan i Aggarp, som skrämde hennes häst. Hon ramlade af och
vände ändan i väred. Fruntimmer hade inte byxor på sig på den ti-
den. Eftersom aggarparna hade så arga hundar, skulle kyrkan rif-
vas ner.

De ä bättre va ena barn än ena häst.

Västergök är bästegök,

Östergök är fröjdegök,

Norregök är sorgegök,

Söndregök är plundregök,

398
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Nils Andersson, född i Grönby 1842, kom till Lindholmen, Svedala socken, 1857, där han varit stalldräng i 48 år och bott sedan dess, berättar :

När jag kom till Lindholmen, lågo så många hålor man nu ser ute på marken i äng, och då var det skog hela vägen från Lindholmens skola till Gillesgrufvan.

Strax norr om vägen norr om Norra Lindholmen låg i gamla tider en by, som hette Lindby, där det var många hundar, och då drottning Margareta en gång red till kyrkan, skrämde de hennes häst, så att hon ramlade af. Då befälldes hon att byn skulle rivas ner och Lindholmens gård byggdes istället på byns grund. På andra sidan Börringesjön låg man en gång och sköt ner slottet. Jag har hittat hela stenbroar under ploggången där byen Lindby låg.

Förr i världen började arbetet här vid gården klockan fyra hvar morgon, och då skulle alla mannarna ha sig en sup. Den som kom senare än fyra fick ingen sup men väl ett par rapp. Då brände vi vid Lindholmen, det var till 1859. Bränneriet låg där magasinslängan nu ligger till 1863. På 1850 talet fick hvar kvinna

398
LUNDS UNIVERSITETIS
FOLKMINNESARKIV

som gick ute på marken på arbete, ett halft stop brännvin i veckan, och det fick mannarna med.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

1780 byggde de om Lindholmen och 1826 brann det ner. Per Anderssons mor var fyra år, när det brann och hon var född 1822. Då innebrändes alla kreaturen och asades ut på backen väster om gården.

Om hofbönderna här vid Lindholmen har jag inte hört något, men vid Heckeberga ville de ha mer arbete af dem än som var rätt, och då hotade bönderna inspektoren med lien.

Vid Lindholmen satte vi alltid ut korna den 12 maj.

Jag tjänste som påg i Simlinge. Då tvärades all jord med år (årder). När man började våra, lade en yxa på marken, och den skulle hästar och redskap öfver, innan de började arbetet.

Korn sådde man aldrig, förrän tjörnet var hvitt.

Om jularna tog vi märke för väderleken. Som vädret var juladag, så blef det i januari ; annandag jul föreställde februari och sen på det viset för alla månaderna. Far skref alltid upp det på bjälken i stuan och där hade han också uppskrifvit hvilka år som skulle vara torra och hvilka som skulle vara våta.

När en ko hade kalfvat, fick hon inte gå ut och dricka förrän nio dagar hade gått, och då la de först en yxa i dörren.

398

En gång om året skulle ögen badas, och det var på midsommarafton. Då red vi till sjön och svängde dem.

Slog katten ur tunnan gjorde vi vid fastlagstid, på fastlagsmåndag. Då hängde vi upp en tunna med en katt i, och med sablar af trä slog vi på tunnan. Den som slog sista stycket, så katten hoppa ut, den blef kung och valde drottning, och de tog första valsen. Då dansade vi mest kadrill, vals och polka.

På skärtorsdag ställdes ut raka, grissla och kvast, som folk skulle rida till Blåkulla på. I Simlinge ställde vi ut sådant till töserna, och på fredagsmorgonen sa vi till dem : " Välkommen igen! "

På julafton, nyårsafton och trettondeafton sköt mannen på stället, då man hade kringskött. Julanatten måga drängarna och körde ut gödsel för att spela tomte.

Midsommarstång började vi inte ha här vid Lindholmen förrän för en 25 år sedan (xsid. 142)

Det var rent oärligt att slakta hästar förr. De skötte rackaren. Där var en rackareänka, som bodde vid Tittente och kallades

kolfvan, och hon stack hästar vid Lindholmen. Hon flådde dem också.

Det var en modig käring. Hon tog en krona för hon flådde en ny-slaktad häst men en häst, som var död innan hon kom, tog hon en och femtio för att flå, för då satt skinnet hårdare. Jag kommer ihåg att en gång var det en unghäst, som hade dött, och folk tog köttet, men jag fick inte ta det in i huset för min kvinna. Kolfvan slog först hästen i pannan, och sen stack hon den med detsamma. Hästarna begravde man i mangelgravarna till kräfsen. Det är nog en 20 - 30 år sen man själf började slakta och flå hästar.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Det var farligt för hafvande kvinnor att vara närvarande vid slakt, och det är det ännu.

Lyten och sådant som grisuff och kreatursböl går bort, om man lägger sig under blocken när ett djur slaktas.

Fruentimmer, som är hafvande ska inte se harläpp, för då får fostret harläpp.

Den mor, som gått genom en fölhamn för att hon skulle föda lättare, fick, om det blef en påg, en varul, om det blef en tös, en mara.

I Simlinge var där en som var varul, och han var aldrig hel

14/
i ansiktet. Ena benet har de som rumpa, och de vill komma om foster.

De brukade komma in och sätta sig med ashålet öfver den de ville ha. Jag vet, att där var en, som hade kommit ner genom ett hål som var borrarat i loftet. Maror var som fåglar. En gång var där en sådan som satte sig öfver en man, men han vispade henne i ändan så hon flög.

Där var en gång en Lars Mårtensson här, som alltid hade ett gåsabröst i rockalomman, och det spådde han väder med.

Skogsmannar bodde där förr vid Gillesgrufvan. Där var en skogman, som stekte poggor hos en gammal änka om vinternätterna.

I Börringesjön ligger där ett par kopparportar, som två tvillingkalfvar, som var uppfödda på söt mjölk, skulle kunna dra upp. En gång var där två tvillingkalfvar, som de födde upp med söt mjölk, men tösen gaf den ena vatten. Man satte kalfvarna för portarna och de drog, så folk fick se portarna, men ett tu tre ramlade den ena kalfven. Då satt där en liten man på portarna, som sa : " Vannkalen styrt," sen ramla portarna ner i sjön igen, men jag var inte med, så jag vet inte om det är sannt.

Innan någon dör, sitter hundarna och tudar. Benen skulle

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

alltid vara före, när liket bars till kyrkan. Förr hade man inte likvagnar utan bar alltid liken. Liken togs ut den vanliga dörren. Äfven om liket hade stått ute i en bod, skulle det in i stuan, innan det bar i väg till kyrkan, och man läste en psalm, men de trodde det var förbjudet. Vattnet, som folk hade tvättat liket i, ställdes under kistan och slängdes efter kistan, när den bars ut.

172

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En ryktarekvinna hade en växt på bröstet, och folk bad en som höll på att dö, att ta den med sig i grafven, men jag vet inte hur det gick.

Här var en gång en jägare, som kunde förmena folk att ramma, det var nog på 1860-talet. Kockum sa en gång till honom, att Hans Magnusson ska inte ha något emot att vi jagar, och sen lät han dem ramma. En gång var här en duktig tysk jägare, som gick här i fjorton dagar, men Hans Magnusson förmente han att ramma, och han sköt inte någonting på hela tiden.

Midsommarstång började vi inte ha här vid Lindholmen förrän för en 25 år sedan. Till för inte så länge sedan satte de Sant Hansörter i bjälkarna under loftet om midsommar. Hvar och en i

huset hade sin ört. Den som hade en, som kom att hänga norrad mänesan, den skulle dö.

Min mor talade om , att hon i stället för brännvinstöj hade ett par hyllepivor och en kopparkanna. En gång kom där en väskött, som lade en käpp i kors öfver kannan, och sen kunde hon inte bränna brännvin mera, och i stället fick de köpa, och då sa alltid far : " Taacka vill ja förr i tiden mor, när du själf kunde bränna brännvin. "

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En gammal skogvaktare vid Lindholmen sa att häxorna tog hans smör. En gång köllnade han, och hans kvinna kärnade. När han hade riktigt varmt, och hon hade kärnat, kastade han smöret in i elden och då brändes häxan.

En speleman, som ville bli duktig, skulle lägga sin fiol under en bro en natt, så skulle han sen kunna spela hvad som helst.

Om man gick i tjänst en söndag eller torsdag, var det inte bra.

Skriker skatan utanför fönster eller dörrar, så kommer det främmande.

Om man på våren första gången såg storken komma flygande, skulle man bli lättgående. Såg man den stående, skulle man bli

tunggående.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Handkvarn sådan
som de ännu har
på gamla ställen.

398

Landtbrukaren Hans Hansson, född 1852 på Svedala n:r 16,
där han sedan dess bott, berättar :

1811, då min mormor föddes, höll man på med utbrytningen i
Svedala by. Ingen ville flytta från det gamla byhemmanet, alla
ville stanna kvar.

Ålderman hade man i Svedala by tills för ett 40-tal år sedan.
Åborna turade om att vara ålderman hvarje år. Min far hade i sitt
lif varit ålderman två gånger. Åldermannen förvarade byns kista,
bylådan, som var fyrkantig, och i den låg byahornet och byapap-
perna. Han hade till uppgift att syna vägar samt efterse rens-
ning af vattendrag, och framför allt samla byemännen en gång om
året, mårtensafon, då han skulle afgå och ny ålderman tillsät-
tas. Då skulle han göra stort gille och det bjöds på mat, fisk,

stek, gröt , kakor och sen toddy. I Aggarp gick man sen från den afgående till den tillträdande åldermannen, men så gjorde man inte i St. Svedala. På den tiden voro alla så sams. Åldermansgillet varade ofta ett och ett halft dygn.

398

När bönderna i St. Svedala skulle ha malt sin säd, foro de oftast till vattenkvarnen i Klågerup. För att få malt där fick man ofta stanna kvar i 3-4 dagar, så man fick ta mat och brännevin med sig. Men sen behöfde man vanligen ej få malt förrän efter ett år igen. I Aggarpsmölla fanns det visserligen en vattenkvarn men man kunde inte mala mycket där, för där fanns så litet vatten, Så fanns det Hyltarps stubbemölla, som blef väderkvarn i Aggarpsmölla, för hvars byggande man fick begära särskilt tillstånd, för kvarnar skulle ligga på minst en half mils afstånd från hvarandra. Nils Rasmusson i Svedala byggde också en kvarn. 1000 riksdaler betalte han på Börringekloster och fick för dem ta hvad timmer han behöfde till kvarnen, och det berättas, att han dessutom tog timmer till en hel länga, för man var inte så noga på det då för tiden.

LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKMINNESARKIV

Kung Carl Johan satte in en miljon daler på en bank i Malmö, för att hofveribönderna vid Lindholmen skulle få ta af den summan, om de inte med egna medel kunde enligt 1826 års öfversenskommelse lösa sig från hofveriet. Då bönderna kom till Malmö, vägrades de alltid pengar. En gång vistades Carl Johan en månads tid i Malmö, och då passade min farfar Göran Mattsson på att gå upp till kungen med en anhållan. Han träffade kungen, fick hans namn på papperet gick till banken och fick pengar på banken utan vidare. 7000 dlr. gick utlösningen till för Mattsson. Man hade inte pengar på den tiden. Farfar berättade, att han en gång hade 500 dlr i skuld. För att skaffa pengar lyckte han gärsgård, 300 famnar mellan Enskiftegården och Marebäck för 1 rdr famnen. På Malmö slott hämtade han ut lifstidsfångar, som för en liten summa bröt sten, körde och lyckte. På Thott, 1827, förlorade Gören Mattsson 7000 daler, som Thott ej betalde, men i stället fick Mattsson årligen ta det största träd han kunde finna på Skabersjö gods.

En kyrkostig gick förr fågelvägen från Norrskog till kyrkan.

Till jul skulle allt arbete utom smått vara slut till julafton

398

LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKMINNESARKIV

vid 2- tiden.

Lillejulaften satte de ostål och järn i sädrussar och högal-
lar och hvar som helst, för att trollen inte skulle ta det.

Juldagsmorgon slog de aska på djuren, för att de skulle
trifvas bra. 398

Vid half sex- eller sex-tiden på julaften var det mat, soppa,
höns, gröt, stek och kakor och supar men inte fisk förrän nyår
och trettondeaften. Efter maten julaften brukade vi läsa, sjun-
ga och spela kort, men vi lekte aldrig i vår gård.

Julgran kom inte i bruk förrän på 1870- talet var det väl.

Som vardag var om julen, så skulle månaderna bli det kom-
mande året.

Töserna brukade i julklapp få ett kläde och drängarna strum-
por eller skjorta, men bäst var blåa vallmansböjsor.

Förr var det vanligt att man gräfde ner mänskoben under
trösklarna, för att där skulle bli trifsels i bostad och ladugård.

Jag hade en morbror, som hette Nils Bååth, och när han var
borta en natt, träffade han en bäckhäst bakom Anders Erikssons
gård i ett bäckadrag. Han kunde inte komma fram, för hästen stod

i vägen för honom. " Då har du vatt full," sa min far till honom, men Bååth bara sa : " Nä en bäckhäst va dä. "

Jätten Finn stod på Romeleklint och slungade en sten till Lund, och det blef den förste stenen till Lunds domkyrka.

Hästslakt var det alltid rackaren som skötte om. Han var oärlig och oärlig och fick stå på tröskeån och ta en sup och sen ut med den. Man började själf att slakta hästar för en 30 - 40 år sedan.

När där var hofveri på Lindholmen, var min mor med där och läste gödsel. Min far sa att 7,1/2 par stod och task (toska, task, toskat - tröska) med plejel på en gång vid Lindholmen.

Förr använde vi syltemjolk, det var fårmjolk. Den var tjock och fet och god, och vi hade den till att doppa bröd i och smita på bröd. Lammen fick inte patta på natten, för att man skulle mjölka fåren på morgonen.

Talgljus fick man af får och oxe. Far brukade köpa ettispund talg, och så stöpte vi hvad ljus vi behöfde för ett helt år. Lampor fanns aldrig i lagård och loge, utan när man task, och då hängde man upp en tranlampa.

Första torsdagen i Tor skulle meafon ätas vid solljus, det

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

149
var så där vid fyratiden på eftermiddagen.

Han är lik han somhan va krufven å tannen på en.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

F. landtbrukaren Ola Hansson i Svedala, vilken, född i Gustaf 1852, kom till Svedala vid 21 års ålder och där varit landtbrukare, berättar :

398

Min morbror sade, att korn alltid skulle sås den 18 maj.

På den tiden plöjde man med år, det var en träplog, som man gick öfver jorden två gånger med - en gång innan man sått och en gång efter, då man mullade ner säden.

LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKMINNESARKIV

1826 var ett mycket torrt år. Då kom det inte regn på hela sommaren. I Svedala by hade de inte något vatten, så de fick under vintern drifva kreaturen ända till Yddingen för att vattna dem. Den vintern fick de bränna brännvin i Rasmus Jonssons gård af vatten, som de smälte af snön.

Som hvarje dag var under julen, så blef hvarje månad året därpå. På den tiden hade de stjärntydning för att ta reda på väderleken.

En gammal man sa, att när månen vid nytändning stod rakt opp och ner, så (, så blef det vackert väder, men om den stod på sned, som så (, då blef det fult väder.

Den förste maj om natten sjöng ungdomen maj, och då fick de pengar och ägg till majgillet, som de hade om Pingsten. I Svedala har man inte sjungit maj på min tid, men vid Roslätt brukade de göra det, och de gick ibland ända ner till Svedala.

398

Majgille brukade de ha på Börringekloster med. Två pigor gaf då tillsammans en sockerkaga, och bröd, smör, fisk och gröt bestods af herrskapet.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Midsommar firades med stång och dans, särskildt vid Roslätt, där de aldrig hade höstagille.

Jag var en gång hos en släkting i V. Ingelstad, som var född 1820, och där fick ingen port öppnas julafton, för att trollen inte skulle komma in och förgöra människor och djur. Den seden var förresten allmän. Den varade till för en femtio år sedan.

Alla hushållsbestyr skulle vara undan till jul. Julafton hade vi alltid soppa till middag, men den dagen firades inte förrän kväll, och då hade vi fisk, gröt med smörhåla och plättar. Julafton var det sylta och rödbetor på morgonen och fisk till middag. Annandag jul hade de öfverallt stekt blodkorf på morgonen. Tiggare fick alltid mat om julen på gårdarna.

Luciadagen har jag aldrig hört talas om att man firade.

Julgran var inte vanlig förrän långt in i min tid.

Alla tjänare skulle till julen ha hvar sin julahög. Det var bröd, sylta, fårkött och gåsakött, och det gaf tjänarna sen till sina föräldrar.

Julafton tog man en psalmbok, och så skulle man se i månen och vika en psalm för hvar person, som den under året skulle läsa.

Julkärfvar satte man ut till fåglarna.

Julafton skulle man strö aska öfver djuren, för att troll inte skulle ha makt med dem under året.

En julbock kläddes ut, och den gick från hus till hus. För länge sen hade de halm på golfvet om julen, som de låg i med.

När man skulle leka på julafton, flyttades maten öfver till den ena hälften af bordet, duken veks så öfver, så den täckte maten. När man så hade lekt, veks duken om igen, och maten bredades ut, och så åt man igen,

Ett grötrim var : " Denna gröt är kokt i gryta, ej i spann,

Därför ska vi äta, hvad vi kan."

Vi lekte sko blackan. Då hade vi en stång mellan två stolar. Så satt där en på den med en staf, och så skulle han flytta stafven öfver från den ena sidan stängen till den andra utan att ramla ner. Vi spände körka med och skifta oxe.

Juldagsmorgonen skulle det brinna två ljus i hvarje fönster.

Trettondedagen gick de med stjärnan. Inne i den satt där ett spinnrockshjul, som drogs rundt med en svingel, så blossen blinkade inne i stjärnan. Trettondeafteon sprang de med svinfoten. När man kom till ett ställe skulle man in med foten och sen iväg därifrån. Fick de fatt på en, skulle en in och ta så många supar som där var ben i foten. Ofta åt de de små benen, för att inte suparna skulle bli så många.

Trollen reste till Blåkulla skärtorsdagsmorgon och kom igen påskadagsmorgon. Skärtorsdagen stälades alltid gödselhögarna, för att inte trollen skulle ta kraften af dem. Halmbobbar ställdes påskadagsmorgon vid farstudörrarna, som skulle föreställa att det var en, som kommit från Blåkulla.

Midsommarafteon var det en satt rätt, att folk skulle bada.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Man körde ända till hafvet.

Sanhansört sattes under bjälken om midsommaren. en för hvar person. Den som hade den ört, som först vissnade, den skulle först dö. I äldre tid for de till källoroom midsommarafon, t.ex. Värby vid Torup och offrade för sjukdom, kopparmynt, bankoskillingar och mindre mynt. X

Ofta lade man yxor, som djuren skulle gå öfver för att inte förgöras.

Hela året lade man en nypa salt i all mjölk, som man sålde för att trollen inte skulle förgöra djuren.

När man bakade, korsades alltid degen.

Sista kärfven kallades stoddaren. Den skulle bindas om af hvarenda en af skördefolket med hvar sitt band. Man tog inte vara på den.

När en ko hade fått tjur, skulle hon gå mellan ett kvastskäft och själfva kvastborsten, och sen hon hade gjort det stacks skäftet i borsten, för att hon skulle ta sig.

Varulivar ja, jag vet inte va jag ska tro om de djäfla skitet. Vid fars välkomstgille här i Svedala 1869, då gol hundarna

154
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

så farligt. Vi pågar gick ut och såg hvad det var. Då var där en stor hund, som sprang på tre ben, och det fjärde benet satt rätt ut. Han hade farligt stora öron. Våra hundar kunde vi inte få på han. Han sprang, och jag följde efter och såg han tydligt i mån-
skenet. Han hade förresten bitit spågor af porten. Där var en Lars Olsson i Bjeret, som alltid var rifven i ansiktet, och den sa de var varulf.

Rackaren var oärlig och fick inte gå längre än till dörren, när han kom till ett hus. Där var en rackareänka i Tittente, som de kallade Kolfvan. Hon slaktade hästar och hundar. Jag såg en gång, när hon ledde ut en häst i skogen och bedöfvade den med en slag af en yxa. Sen kastade hon sig öfver halsen, för att den inte skulle kunna resa upp hufvudet. Men ibland stack man hästen, och sen fick han springa omkring i ring, tills han ramlade, men så gjorde inte Kolfvan. En hund slaktade hon på det sättet att hon hängde den i ett träd och slog den lefvande med en käpp. Sen ryste hon den, och då gick skinnet loss ifrån kroppen.

Vid slakt brukade man alltid skicka smakbitar till grannarna,

398
LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

lefver- och blodkorf, och det gör man ännu.

Mjälten var inte äfelig, men den lade man i vattnet där korf varna koktes, för att de inte skulle spricka.

Af korf hade man köttkorf och blodkorf. Fenkål användes och kummin till rullekorf af fårkött.

Fårhudar garfvade man hemma. Först lades de i alun, som tog bort fettet, och sen lades de på ett bord och bearbetades tills fetman var borta, och sen kritades och torkades de. Till Mårten slaktade man alltid en gås.

Det var farligt för hafvande kvinnor att vara närvarande vid slakt. Kolfvan hade en syster i Lyngby, som var rackare hon med, och hon hade en son, som gnäggade som en häst, när det tog på honom.

Pengar hade folk inte bara i strumpor utan i sängen med. Min morbror hade pengarna i en ask under en soffa.

Pengar lade man i grunden till hus, för att det skulle bli bra.

Söndagsbarn ser alla spöken.

De som är födda med segerhufva gå fram med stormsteg.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Det är oför att möta fruntimmer.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

157

Där var en sinekvinna, Gistorpakvinnan, som tog bort sjukdom. Hon doppade fingrarna i vatten och rörde dem i ring omkring det sjuka stället rätt och avigt och läste något.

398

Lars Löfberg hade en bror som kom för lapperi i bäcken i Tittente, när han skulle taga en älling där. Han blef dålig, så de fick söka kloka för honom.

En påg i Hyltarp skulle en kväll gå öfver Ellabäcken, där han tyckte att hans husbondes häst gick. Han skulle ta hästen, men då gapade han öfver hela hufvudet på pågen. Sen gick han hem och talade om att bondens hvita häst gick vid Ellabäcken, men han bar sig så rälit åt, så han kunde inte ta honom. Och det var inte långt efteråt, som pågen blef dålig och dog. Det var bäckahästen, som han träffat på. Det är inte så längesedan det hände.

Vid Mölleberga ligger där en sten, som ett troll bundit i sitt hosseband och slungat ifrån Romeleklint emot Mölleberga kyrka. Men stenen nådde inte så långt.

Skogsmannen gick en gång in i morjan i bränneriet vid Ebbesjö och värmdes sig. Då var där en man, som slog en spann vatten i den

glödande morjan, så skogsmannen blef skållad. Ola Långkärr kal-
lades den mannen, som slog vattnet. Han blef dålig och kunde in-
te arbeta den vintern mera.

Förr bodde där troll i Gislöf, men när kyrkan byggdes, kunde
de inte bo där längre och flyttade till Indien. En gång kom det
en sjöman dit, och han träffade trollet, som frågade hur säden
var i Gislöf, och så sa trollet : " När jag var där plöjde vi
alna djupt och sådde kvarter tjockt. Vill du till din fästmö?",
Henne hade sjömannen inte fått med sig, när han for hemifrån.
Han fick af trollet en ask till henne, som han inte fick öppna.
Så skulle han få ersättning för att han hade tagit asken med till
henne på det viset att han skulle hitta en nyckel under en sten
och gå till Gellas dös och säga : " Låt upp dig Gellas dös," och
så skulle han där hitta en skatt. När sjömannen hade kommit till
Helsingborg, gick han mot Gislöf. När han kom till Syngerskog
öppnade han asken och fann att där låg ett guldbälte i den. Han
knäppte det om ett träd, som genast flög för fan i våld, väl
till Indien.

När jag kom till Svedala 1869, var här ålderman i hvarje rote.

158
398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

159
Om Mårten hade man uppgörelse för året och bytte ålderman och hade sitt åldermansgille, som åldermannen höll. På det gillet var det en måltid, snurrekål, stekt gås och risgröt, och sen vankades toddy och kortspel. Åldermanssysslan gick om på bönderna efter deras hemmansnummer.

När det kom någon ny bonde till byn, skulle han göra välkomstgille, och då bjöd han första dagen mannarna och andra dagen fruntimmerna.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Alfred Sjöstrand, född i Fru Ahlstad 1847 och som senare varit arbetare i Näsbyholm och Börringe samt för 25 år sedan flyttade till Svedala, berättar :

Innan jul skulle man ha skurit foder åt kreaturen, så att det stod sig hela julen.

Till jul bakades groft bröd och fint och kafring, som tor-kades, och stora och små runda bröd.

På julafton fick tjänarna hvar sin julahög, ett fint bröd en eller två kafringar, ett bröd af en annan sort och dessutom sylta. Det kom de in och fick i stugan.

Så bryggde man öl, som man hade på ankare, och ystade och slaktade en gris till sylta och stöpte ljus, och skättefalls-pråsor klintes på väggarna. Allt skulle vara färdigt till julaftons middag, då drängarna skulle in och ha sig en sup och mat. Sen skulle de raka sig, tvätta sig och klä sig.

Ingen fick gå ifrån gården, som bomrades för.

Gödselhögen stälades lillejulafton. Julafton fick inte göd-slas i stallet efter klockan tre på eftermiddagen. Då stängdes

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 398

alla dörrar, som förde ifrån gården.

När man hade ätit på kvällen, var det lek, och då var alltid bonden med och lekte, och så höll han om flaskan. Vi lekte Sko Blackan, Väfva vallman, Väga salt, Spänna kyrka, Gömma ringen, Låna värme, Vända sig i skäppan, då man hade ett rundt mått, som man skulle ner i med hufvudet och så sno rundt, Trä i nål, då man satt på kluddan på ett betsman med benen i den andra ändan och balanserade, och under tiden skulle man försöka trä i en nål.

Juldagsmorgonen fick ingen gå på fastande mage till stallet, utan man skulle först in och ha sig en sup och en bit mat. Kreaturen fodrades sen men gödsla fick man inte, för dörrarna utåt fick inte öppnas, och det var precis likadant om nyår.

Hunden skulle alltid ha samma mat som folket både julafton och nyårsafton.

Nyårsdagen, eller det var trettendedagen - jag kommer inte ihåg hvilket - skulle drängar och pigor springa i kapp till fårahuset. Om pigorna kom först fram, skulle det bli mest jimmer-

398

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

lamm det året, annars skulle det bli mest baggalamm.

Som vädret var juldagen blef januari, som annandagen februari och sen på det viset, för som hvar dag var om julen, skulle hvar månad bli. Det brukar alltid stämma, och jag skrifver alltid upp julvädret. Litet skakning blir det förstås, för vi har tretton veckemånader.

398

Där det ligger skatter begrafda, slår det upp bloss vid juletid.

Töser och drängar hade i byn lof att bjuda hvardera en fest om julen med mat och dans och kortspel. Det gick in i lönen, och det gick omkring på allesammans.

Julgran var inte vanligt alls, när jag var ung.

Donadra var en måltid, som man fick julafton, nyårsafton och trettondeafton efter klockan 12, innan man gick och la sig.

Allt som hörde till bakugnen, och en del annat löst med förresten, gömde man skärtorsdag, för att trollen inte skulle ta det med sig till Blåkulla.

De som ville se mycket på skärtorsdagen gick tre gånger på

det ena och tre gånger på det andra hållet omkring kyrkan, och hvar gång de gick förbi porten, tittade de in i nyckelhålet, och då var synen ändrad för hvar gång.

Fastlagslördag tog man ringarna. Då samlades man på ett ställe, och så red man i krets och hade käppar, som man skulle ta ringarna med. En af ringarna var märkt med ett K, och den som fick den under tredje turen blef kung. Sen red man i procession, först två med fana, sen kungen med en ryttare vid hvar sida, sen spelemännen och sist de andra. På hvar gård man red förbi, skulle man in och ta supar och äta fina kakor. På kvällen var det dans på ett ställe, och till den sköts samman utom af kungen, som hade allt fritt. Så slog de katten ur tunnan. Tunnan hängde högt. Man red i ring, och med stora prylar slogs på tunnan. Den som gjorde katten fri blef kung, och sen gick det till på samma sätt med procession och fest, som när man tog ringarna.

Valborgsmässoafton gick drängarna och sjöng in maj. Visan kommer jag inte ihåg.

Den första maj fick folk mycket mat och fylla, för då skulle

163
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

398

de dricka maj (merg) i ben.

Midsommarafteon skulle alltid slättboarna till hafvet och bada, och då skulle alltid hästarna svängas.

398

Om midsommaren hade man majstång och dans.

Midsommardagen sattes Sanhansörter i bjälken, en blomma för hvar och en i huset. Den som hade en blomma som inte växte, han skulle inte lefva året ut.

Korn såddes inte förrän päronträden och det svarta tjörnet var hvitt, och det var aldrig före den 12 maj. Bönor satte man på Bedadan.

Första torsdagen i Thor skulle man lägga sig vid dagsljus.

Man slaktade aldrig i nedan utan i ny, för då blef fläsket störst.

Rackaren fick inte komma längre än innanför dörren i första spännet i stuan. Det kallades rackarespännet. Han fick aldrig komma nära något bord. När han slaktade hästar lade han grimma på dem, så stack han dem i bröstet, och sen fick de springa rundt tills de störtade. Sen flådde han. Han fick 50 öre för

gången och mat och sup. Köttet kastades långt bort från hus och gård. En och annan slaktade själf, men den var väl en våghals.

På själfdöda djur slogs skinnet löst med en klubba.

398

Det var farligt för hafvande kvinnor att vara med vid slakt, för då fick barnet lyte. Förr i världen fanns det så många, som hade lyte.

Blodkorf lagade man, och den som inte åts med detsamma lade man i malt, ibland i flera månader.

När pölsan var färdig, bjöda slaktaren på pölsa och supar. Smakbitar skickades alltid till grannarna.

Det var bara hästkött man inte ville äta, och den som åt det var ett kräj (kreatur).

För att korfvarna inte skulle spricka, prickade man dem och läste ett pölsevers. Det har jag glömt.

Vid juletid gick de omkring med svinfoten. När man satt till bords, kom där en rätt som det var och slängde in en svinfot, invirad i papper, upp till bordsändan. Sen fick han springa, om han ville slippa att komma in och ta en sup för hvart ben, där var i svinfoten. Var där en som ville in om julen släppte han in en

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

gråsparf med en lapp om benet, och på den stod, att det var en
objuden gäst, som kom ändå. Så skulle man fånga gråsparfven.

Pengar hade man ofta i sängen.

En peng, som man hittat, skulle man behålla, för den var
det mycket tur med.

Landtmätare, som mätat fel, går ute på marken som ljus.

I Lemmeströ bodde skogkärringen på Räfva-backarna. När där
steg upp en rök, då kokte skogkärringen kål, och då blef det
regn efter det.

I Asbjer bodde en kärring, som var arg på kyrkklockorna i
Fru Alstad. En gång band hon en stor sten i flätan och slängde
den mot kyrkan. Den stenen kom inte längre än till Nils Hanssons
gård i Domme, för hennes fläta gick itu. Då blef hon arg och
pissade på stenen, och det syntes, för på stenen var där ett
hål med strålar som så . Man var mycket rädd för att sprän-
ga stenen, men till slut gjorde man det ändå, och där blef 100
lass sten af den.

Hörde man göken på fastande mage, sa de : " Han dåra mi."
Det var bäst att höra den, när man hade ätit.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Västergök är bästegök

Östergök är tröstegök

Norregök är sorgegök

Söndregök är plundregök.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

398

Gyllneramman skriker när det blir regn.

Albrekt satt fången på Lindholmen. Men innan hade han legat vid Borren och belägrat Lindholmen. Då visade Margareta sig på Lindholmen vitklädd på vit häst först och sen rödklädd med rött täcke på hästen. Vid Aggarps by slogs hon en gång af sin häst. Då grinade bönderna åt henne, och hon blef så arg att hon befallde att kyrkan skulle flyttas till Stora Svedala.

Berättelse af taktäckaren Nils Jönsson i Ö. Svenstorp, Svedala socken. J. som är född i Aggarp, Svedala socken, har tjänat som dräng i Brännemölla, Nygård, Leran, Kallerholm, Hollan, Bosarp, Toarp, Ljunggården och Lyngby i Svedala, Oxie, Skabersjö och Lyngby socknar. Trots 78-årig är han socknens främste täckare af halmtak.

398

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jag tjänade som vaktepåg på Nygård, när jag var liten. Då började vi arbetet klockan 4 på morgonen. Det var frukost klockan 5, davre kl. 7, middag kl. 12, meafon med en fin eller grof mad vid 5-tiden på eftermiddagen och kvällsmat efter arbetets slut. Då fick vi mjölk och bröd men aldrig smör. När det var skörd hade vi dessutom lillemiddag kl. half tio på förmiddagen.

På de ställen, där bonden åt med de andra i gården året om, satt han vid bordsändan på en liten bänk. På bordet hade han sin tobak i en svinablåra eller snus, som han hade på en fyrkantig flaska med stor hals och som det gick ett skålpund på.

Skola fanns inte i Svenstorp, när jag var påg, men i Svedala var där, men man var inte tvungen att gå. Här ute var en husar,

som hette Holmström, och han lärde mig att skriva men inte stava. Jag skötte mig så bra så jag fick en tredalersknif i premium. När jag var tretton år blef här skola i Svenstorp i Per Nils gamla boningslänga, som fick stå kvar, när gården flyttades ut ifrån byn 1857. Den förste skolläraren där var Lars Lundgren, som sen blef skollärare i Aggarp. Vi lärde inte räkning men skrifning, och så läste vi förklaringar och spörsmålen. Räkna lärde jag mig inte förrän vid 37 års ålder, och det lärde jag mest genom räknegåtor som " Hur många tår ä där på tjugo trafva katta ? " 20 katta var lika med 1 trafve. Eller " Dä va en gång 12 hjörnor i vär krog, 12 punga i vär krog, 12 daler i vär pung. Hur många daler va där ? " En gång hörde jag i Vismarlöfs bed ett räkneexempel : " 13 får kostar 300 kronor. Hur mycket kostar 1 får ? " Jag frågade flera stycken i Svenstorp, hvad det skulle bli, men ingen kunde säga det. Hans Blomstergren sade : " Det var ett svårt tal." Där var en piga till Per Nils, som kunde räkna ut det, men hon kunde inte lära mig det, hur det gick till att räkna ut det. Till sist lärde Holmström mig.

398

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Drottning Margareta bodde titt ute på Lindholmen. Hon var fattig och hade bara en häst, och den bytte hon täcke på för att få folk att tro, att hon var rik. Vid den södra sidan om Lindholmens slott var de tvungna att segla öfver förr i världen.

398

Det låg två stora stenar i Hyby, den mindre närmare Hyby kyrka. Ett troll på Romeleklint, som var galen på kyrkklockorna i Hyby, slängde dem dit. Den ene stenen kom förresten aldrig längre än till Kongsmarken. Först slängde hon iväg den stora stenen, och när inte den nådde fram, slängde hon den lilla, men sen blef hon tje af det. Det behöfdes tre par hästar för att dra den stenen som låg i Hyby.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Juldagen gjorde man bara det allra nödvändigaste men annandag jul gjordes hvad som helst.

Julafton och nyårsafton sköt man och sa, när skottet hade gått: "Allt lort och skit udad dörrana!"
Julafton låg det tre florsejtade bröd på bordet, nyårsafton två och trettondeafton bara ett bröd.

Julbröd fick alltid dräng och ök, när vårarbetet började, för att de inte skulle bli trötta.

Julafton var det mat, fisk och gröt och en fyra, fem supar, vid 5- tiden och sen lekte de och spelade kort hela kvällen och sjöng en julpsalm. De mannar, som hade hjälpt till med tröskningen var alltid med och åt julafton och juldagen. Vi lekte Ta om hasor, Väga salt, Dra kno, Mumsa fyrka, då det bands för ens ögon, och sen fick man mumsa en katt i rumpan, Låna kasteving, då man hade en stor sten i en säck, som en skulle bära, kastevingen vägde ju mycket, Gömma ringen, Låta toffeln gå och Spänna kyrka.

398

Den som tog ljusen från bordet julafton, den skulle dö under det kommande året.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Fastlagsmåndag slog de katten ur tunnan rent vildt. De tog ringarna vid Anders Anders i Svedala strax norr om kyrkogården. De red i rad och hade stafvar som de tog ringarna med, och det var en fem, tio stycken. Den som bläf kung fick ett band om mössan, och så red man omkring och visa sig och drack. På kvällen var det alltid dans.

Valborgsmässoafton gick drängar och sjöng in maj. Visan kommer jag inte ihåg.

Vid midsommar brukade folk gå till Roslätt och dansa.